

فلسفه تحلیلی

9

نظریه شناخت در فلسفه اسلامی

تقریرات استاد دکتر مهدی حائری

عبدالله نصری

حائری یزدی، مهدی، ۱۳۰۲ - ۱۳۷۸.

فلسفه تحلیلی و نظریه شناخت در فلسفه اسلامی تقریرات استاد دکتر مهدی

حائری / عبدالله نصری؛ ویراستار سعید عباسی. - تهران: علم، ۱۳۸۵.

ISBN 964-405-662-0

۴۰۰ ص.

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

نمایه.

۱. حائری یزدی، مهدی، ۱۳۰۲ - ۱۳۷۵ -- مقاله‌ها و خطابه‌ها. ۲. تحلیل

فلسفی. ۳. شناخت (فلسفه اسلامی). الف. نصری، عبدالله، ۱۳۲۶ - . ب. عنوان.

۱۸۹ / ۱

BBR ۱۳۴۷ / ۸۴

۱۹۹۰ - ۸۴م

کتابخانه ملی ایران

نشر علم

نشر علم

فلسفه تحلیلی

(و نظریه شناخت در فلسفه اسلامی)

مؤلف: دکتر عبدالله نصری

تیراژ: ۲۲۰۰ نسخه

چاپ اول: تابستان ۱۳۸۵

چاپ: چاووشگران نقش

لیتوگرافی: باختر

شابک: ۰ - ۶۶۲ - ۴۰۵ - ۹۶۴ ISBN: 964-405-662-0

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

فهرست

عنوان	صفحه
پیشگفتار	۱۵
(۱)	
فلسفه تحلیلی	
بخش اول: درآمدی بر فلسفه تحلیلی	
۱- تعریف و مزایای فلسفه تحلیلی	۲۳
تعریف فلسفه تحلیلی	۲۳
مزایای فلسفه تحلیلی	۲۸
لفظ چیست؟	۳۱
۲- ماهیت فلسفه تحلیلی	۳۳
دو نوع قضیه	۳۴

۳۵	رابطهٔ لفظ و معنا
۳۷	موضوع له چیست؟
۳۸	نظریهٔ توصیفی
۳۹	نقد نظریهٔ توصیفی
۴۱	نظریهٔ صورت‌های خیالی
۴۵	۳- فلسفهٔ زبان و فلسفهٔ زبانی
۴۵	فلسفهٔ زبان
۴۷	فلسفهٔ زبانی
۵۱	۴- نظریه‌های مفهومی و علی
۵۱	بحث الفاظ
۵۲	نظریهٔ مفهومی
۵۵	نظریهٔ علی
۵۹	۵- نظریهٔ تصویری ویتگنشتاین
۶۵	راسل و تبیین نظریه ویتگنشتاین
۶۷	تبیین نظریه با اصطلاحات فلسفه اسلامی
۶۸	دلیل دیگر
۷۳	۶- نظریهٔ تحقیق‌پذیری
۷۶	یک مغالطه
۷۹	نقد نظریه آیر
۸۱	علم و قضایای حقیقه
۸۴	دفاع وایزمن از آیر
۸۵	۷- نظریهٔ ابطال‌پذیری

۸۶	نقد نظریه پوپر
۹۳	۸- استقراء
۹۳	فرق استقراء و برهان
۹۶	ایراد هیوم بر استقراء
۹۹	فرد بالذات
۱۰۳	۹- نظریه کاربردی ویتگنشتاین
۱۰۵	کاربردها

بخش دوم: تحلیل چند مسأله فلسفی

۱۱۳	۱- اثبات عالم خارج
۱۲۰	نظریه مشابهت
۱۲۰	نظم پدیده‌ها
۱۲۲	راه ما
۱۲۵	۲- موضوع بی‌واسطه ادراک
۱۲۷	نظریه آرمسترانگ و فخر رازی
۱۳۱	۳- علم مابیه عالم خارج
۱۳۴	مسأله مطابقت
۱۳۷	۴- واقعیت عینی چیست؟
۱۳۹	هستی و استی
۱۴۰	ماده و مکان
۱۴۲	ماده و زمان
۱۴۳	نتیجه بحث

۱۴۴	ایدئالیسم
۱۵۱	۵- علم ما به خود
۱۵۴	نقدی بر کانت
۱۵۵	تحلیل عرفان

(۲)

نظریه شناخت در فلسفه اسلامی

۱۵۹	۱- روش اندیشه در حکمت اسلامی
۱۵۹	علم و حکمت
۱۶۰	روش اندیشه
۱۶۱	روش شناسی ابن سینا
۱۶۳	دوگانگی در علم و جهل
۱۶۷	۲- تعریف و حقیقت علم
۱۶۹	اضافه بودن علم
۱۷۱	سلبی بودن علم
۱۷۵	هستی علم
۱۷۶	مقوله علم
۱۷۹	۳- تقسیمات علم و حقیقت آن
۱۷۹	شرایط تعریف
۱۸۱	تقسیم علم
۱۸۱	ملاصدرا و حقیقت علم

۱۸۷	۴- علم حضوری
۱۸۷	تعریف علم حضوری
۱۸۸	اقسام علم حضوری
۱۸۸	۱- علم حضوری به ملاک اتحاد
۱۸۹	۲- علم حضوری به ملاک قیومیت
۱۹۱	۳- علم حضوری به ملاک فنا
۱۹۵	۵- علم حصولی
۱۹۵	تعریف علم حصولی
۱۹۷	معلوم بالذات و معلوم بالعرض
۲۰۱	۶- مسأله مطابقت در علم
۲۰۲	علم و نظریه بازتاب
۲۰۲	دو موضوع علم
۲۰۳	فلسفه غرب و مسأله علم
۲۰۳	مسأله مطابقت
۲۰۵	موضوع فلسفه
۲۰۸	علم از دیدگاه فیلسوفان غرب
۲۱۱	۷- چند نظریه در باب علم
۲۱۱	نظریه کانت
۲۱۳	نظریه‌های سه گانه
۲۱۳	۱- رئالیسم بی واسطه
۲۱۴	۲- نظریه باز نمودگری
۲۱۵	۳- پدیدارشناسی

دیدگاه فلسفه اسلامی.....	۲۱۵
هستی علم از نظر فلسفه اسلامی.....	۲۱۶
۸- دیدگاه ملاصدرا.....	۲۱۹
خصوصیت علم.....	۲۱۹
چیستی و هستی.....	۲۲۰
وجود خارجی و وجود ذهنی.....	۲۲۲
حقیقت نفس.....	۲۲۳
اشکالات علم.....	۲۲۴
۹- اثبات علم از راه قضایای حقیقه.....	۲۲۷
رئالیزم خام.....	۲۲۷
قضایای حقیقه و اثبات علم.....	۲۲۹
۱۰- اثبات علم از راه کلیات.....	۲۳۵
برتراند راسل و بحث کلیات.....	۲۳۷
افلاطون و مسئله کلیات.....	۲۳۷
ابن سینا و بحث کلیات.....	۲۳۹
دیدگاه ما در باب کلیات.....	۲۴۱
انتقاد بر کلیات.....	۲۴۲
فلسفه تحلیلی و مسئله کلیات.....	۲۴۵
دو دیدگاه در فلسفه غرب.....	۲۴۶
۱۱- اثبات علم از راه علت غایی.....	۲۵۱
تقسیمات چهارگانه علت.....	۲۵۲
روابط میان علل چهارگانه.....	۲۵۳

۲۵۵	ویژگی‌های علت غایی
۲۵۶	علم و علل چهارگانه
۲۶۱	۱۲- وجود ذهنی
۲۶۱	موضوع و محل علم
۲۶۲	چیستی، هستی و استی
۲۶۵	وجود ذهنی در فلسفه اسلامی
۲۶۶	فلسفه غرب و وجود ذهنی
۲۶۷	وجود و ماهیت
۲۷۱	۱۳- مشکل وجود ذهنی
۲۷۱	سهروردی و مشکل علم
۲۷۲	اشکال منطقی وجود ذهنی
۲۷۴	تقابل جوهر و عرض
۲۷۶	عرض به معنای عروض
۲۷۷	ذات الاضافه بودن علم
۲۷۹	مشکل وجود ذهنی از دیدگاه کانت
۲۸۳	۱۴- نظریه ابن‌سینا
۲۸۳	ابن سینا و حل مشکل
۲۸۸	تعریف منطقی جوهر و عرض
۲۹۱	۱۵- چند نظریه در وجود ذهنی
۲۹۱	نظریه اضافه
۲۹۲	نظریه شبح
۲۹۴	نظریه انقلاب

- ۱۶- ملاصدرا و حل مشکل علم ۳۰۳
- اختلاف در حمل ۳۰۴
- حل مشکل ۳۰۷
- ۱۷- رابطه علم با معلوم ۳۱۱
- جعل مماثل ۳۱۴
- معنای سلبی علم ۳۱۴
- علم به معنای حضور ۳۱۶
- ویژگی‌های علم ۳۱۸
- مراتب تشکیکی علم ۳۲۰
- ۱۸- رابطه معلوم بالذات با معلوم بالعرض ۳۲۵
- تفاوت اول ۳۲۷
- تفاوت دوم ۳۲۹
- تفاوت سوم ۳۲۹
- تفاوت چهارم ۳۳۱
- تفاوت پنجم ۳۳۲
- تفاوت علم و عرفان ۳۳۲
- راسل و معلوم بالذات ۳۳۴
- وینگشتاین و دو نوع معلوم ۳۳۵
- ۱۹- اتحاد عاقل و معقول ۳۳۹
- ابن سینا و اشکالات بحث ۳۴۳
- ملاصدرا و نقد ابن سینا ۳۴۴
- اصول و مبانی اتحاد عاقل و معقول ۳۴۶

۳۴۶	اصل اول.....
۳۴۷	مراتب ادراک.....
۳۴۹	دو وجهی بودن معقول بالذات.....
۳۵۰	اصل دوم.....
۳۵۱	تقسیمات سه گانه وجود.....
۳۵۴	ویژگی صورت معقول.....
۳۵۶	قیاس مساوات.....
۳۵۹	نحوه وجود معقول.....
۳۶۱	اصل سوم.....
۳۶۲	اصل چهارم.....
۳۶۴	نقد حکیم سبزواری.....
۳۶۵	اتحاد ماده و صورت.....
۳۶۸	اشکال هیوم.....
۳۶۸	دلیل دیگر.....
۳۷۲	نتایج اتحاد عاقل و معقول.....
۳۷۷	۲۰- مراتب ادراک.....
۳۷۸	ادراک حسی.....
۳۷۹	ادراک خیالی.....
۳۸۰	ادراک وهمی.....
۳۸۰	ادراک عقلی.....
۳۸۱	شرایط ادراک حسی.....
۳۸۲	شرایط ادراک خیالی.....

۳۸۳	شرایط ادراک و همی
۳۸۴	ادراک و تجرید
۳۸۶	شرط ادراک عقلی
۳۸۸	اشکال ملاصدرا
۳۹۱	درجات ادراک کلی
۳۹۷	فهرست اعلام

پیشگفتار

اثر حاضر مجموعه‌ای از تفریرات استاد حائری است که در دو بخش تنظیم شده است، بخش اول سلسله درس‌های استاد در باب فلسفه تحلیلی است. این بحث‌ها را استاد بزرگوار یک بار در سال ۱۳۶۰ و بار دیگر در سال ۱۳۶۴ تدریس کردند که متأسفانه هر دو دوره ناتمام ماند. در دومین دوره، بنای ایشان براین بود که برخی از مباحث کتاب مسائل فلسفه، اثر برتراند راسل را مطرح و به شیوه فلسفه تحلیلی مورد نقد و بررسی قرار دهند. به همین جهت برخی مشابهت‌ها میان مطالب ایشان و کتاب برتراند راسل دیده می‌شود. ما نیز برای این که دو بحث استاد را از یکدیگر تفکیک کنیم، هر یک از آن‌ها را در بخش جداگانه‌ای آورده‌ایم. بخش اول مربوط به دوره اول و بخش دوم مربوط به دوره دوم تدریس ایشان است.

استاد بزرگوار که هم مطالعات عمیقی در فلسفه اسلامی داشتند و هم سالیان بسیاری از عمر خود را در غرب، صرف مطالعه و تحقیق در فلسفه‌های غربی کرده بودند، به فلسفه تحلیلی تسلط و علاقه خاصی داشتند. در این زمینه نیز صاحب رأی بودند، نه آن که آن چه را که فیلسوفان تحلیلی گفته‌اند در بست

پذیرفته باشند. ایشان از روش فیلسوفان تحلیلی رضایت داشتند. به ابن سینا هم که توجه خاصی داشتند به جهت روش تحلیلی شیخ الرئیس بود، نه آن که مشایی بوده باشند. مطالعات عمیق استاد از یکسو و ذهن وقادونقاد ایشان از سوی دیگر موجب شده بود تا در درس و بحث‌های خود گاه به نقد و بررسی آرای بسیاری از فیلسوفان بپردازند و در صورت لزوم اندیشه‌های فیلسوفان مختلف را با یکدیگر مقایسه کنند. همین روش استاد در این اثر نیز مشاهده می‌شود. البته ایشان بنا نداشتند که در درس‌های فلسفه تحلیلی خود به بحث‌های تطبیقی بپردازند، بلکه استطراداً گاه برخی نکته‌های تطبیقی را بر زبان جاری ساختند که بر فواید درس‌ها دو چندان افزوده است.

اما بخش دوم مجموعه درس‌های شناخت استاد حائری است که در سال‌های اولیه پیروزی انقلاب اسلامی تدریس کردند. ایشان به جای آن که به صورت انفعالی به مسائل روز بپردازند مآله شناخت را از دیدگاه فلسفه، آن هم به صورت مبنایی مطرح کردند.

در این درس‌ها برخی از ابعاد و مسائل علم‌شناسی فلسفی از دیدگاه فلسفه اسلامی مورد پژوهش قرار گرفته است. در این مجموعه درس‌ها، استاد از برخی مقایسه‌ها غافل نماندند، هر چند بنا نداشتند که این بحث‌ها را به صورت فلسفه تطبیقی مطرح کنند. نکته‌یابی‌های خاص استاد نیز در این درس‌ها به خوبی آشکار است.

پس از رحلت استاد حائری، بر آن شدم تا برخی از درس و بحث‌های ایشان را تنظیم و منتشر سازم که این مجموعه، نخستین کتاب از آن سلسله درس‌هاست. در تحریر این اثر تلاش بسیار شده است تا تقریرات استاد به صورتی تدوین شود که جنبه آموزشی آن هم حفظ شود. تقسیم‌بندی فصل‌ها و

عناوین فرعی داخل در هر فصل، جهت ارائه کتاب به صورتی منّح بوده است.

صاحب این قلم قصد دارد تا جهت ادای دین به استاد بزرگواری که سالیان دراز از محضر پرفیضش بهره‌ها برده است اثری را با عنوان در جستجوی حکمت در باب زندگی و آثار و اندیشه‌های استاد حائری به نگارش درآورد و اگر توفیق رفیق گردد در باب اهمیت این مجموعه بحث‌ها، در آن جا سخن خواهم گفت.

والسلام

۱۸ فروردین ۱۳۷۸

اول مجرم ۱۴۲۱

عبدالله نصری